

LAPSIASIAVALTUUTETTU

Lasten varhaisten vuosien palveluista parempi kokonaisuus

Lasten varhaisten vuosien palveluista parempi kokonaisuus

Sisältö

- 3 YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen yleiset suuntaviivat
- 4–5 Huomio varhaisen hoivan ja kasvatuksen laatuun
- 6 Päivähoidon uudistusten lähtökohdaksi lapsen etu
- 7 Vahvuudet ja kehittämiskohteet
- 8–11 Lapsiasiavaltuutetun teesit pienten lasten palveluista

Lasten varhaisten vuosien palveluista parempi kokonaisuus

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 2009:3

Julkaisija
Lapsiasiavaltuutetun toimisto
PL 41, 40101 Jyväskylä
puh. (09) 160 73986
faksi (014) 337 4248
lapsiasiavaltuutettu@stm.fi
www.lapsiasia.fi

Graafinen suunnittelu
Workshop Päiviä Oy

Valokuvat
Panu Päiviä
iStockphoto

Paino
Aksidenssi Oy
Helsinki 9/2009

ISSN 1798-3991 (painettu)
ISSN 1798-4009 (verkkopainettu)

ISBN 978-952-00-2876-3 (nid.)
ISBN 978-952-00-2877-0 (PDF)

PDF julkaistu verkossa 10/2009

Lainaukset Taina Kyrönlampi-Kylmäsen tutkimuksesta *Arki lasten kokemana*.
Acta Universitatis Lapponiensis 2007.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus antaa yleiset suuntaviivat myös varhaiskasvatukseen ja -hoivan sekä sitä ohjaavan lainsäädännön uudistamiseen. Tällaisia keskeisiä periaatteita ovat seuraavat:

- Lapsia tulee kohdella yhdenvertaisesti riippumatta heidän omista tai vanhempiensa ominaisuuksista tai alkuperästä.
- Vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvästä elämästä, julkisen vallan tulee tukea heitä heidän tehtävässään.
- Lapsia koskevia päätöksiä tehtäessä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu.
- Lapsella on oikeus hyvään elämään omaan tahtiinsa ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla.
- Lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Mielipide on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.
- Julkisen vallan tulee turvata tarvittavat päivähoitopalvelut.
- Vammaisen lapsen pitää saada parasta mahdollista hoitoa ja apua joka edistää hänen itseluottamustaan ja osallistumistaan.
- Koulutuksen tulee kehittää lapsen yksilöllisiä taitoja, ihmisoikeuksien sekä lapsen oma kielen ja kulttuurin kunnioitusta, vastuullista kansalaisuutta, suvaitsevaisuutta, sukupuolten tasa-arvoa ja ympäristön suojelua.
- Vähemmistöryhmään ja alkuperäiskansaan kuuluvalla lapsella on oikeus omaan kulttuuriinsa uskontoonsa ja kieleensä.
- Lapsella on oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään tutustumiseen.
- Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä.

Huomio varhaisen hoivan ja kasvatuksen laatuun

”Tutut hoitajat ja kaverit, pieni ryhmä, sopivan mittainen hoitopäivä, rauhalliset leikkihetket, toimintatuokiot ja ruokailut sekä mukava piha ovat laatua lapsen kannalta. Silloin myös lapsen oma ääni kuuluu.”

Maria Kaisa Aula
Lapsiasiavaltuutettu

■ Lasten päivähoitokeskustelu juuttuu helposti erilaisiin vastakkainasetteluihin. Eipäs – juupastelu subjektiivisesta oikeudesta saa aina tunteet kuumenemaan. Ministeriöt eivät pääse sopuun varhaiskasvatuksen hallinnonalasta. Opettajilla ja hoivaajilla on ammattiryhminä omat painotuksensa. Varhaisten ikävuosien palveluiden kehittäminen kokonaisuutena lapsen edun ja oikeuksien kannalta on jäänyt vähemmälle.

Lasten vanhemmat odottavat täsmennystä ryhmäkokoihin päiväkodissa. Lapset itse toivovat useimmiten lyhyempiä hoitopäiviä eli vanhempien osa-aikatyön lisäämistä. Kuntatasolla pitäisi paremmin saada hallintaan varhaisen kasvatuksen ja hoivan palveluiden sekä kotikasvatuksen tuen kokonaisuus. Seurakunnat, musiikkileikkikoulut, taidelaitokset ja järjestöt ovat osa kokonaisuutta kuntien päiväkotien ja perhepäivähoidon ohella.

Hoivaa ja kasvatusta ei voi erottaa

Pienten lasten (0–8 v.) palveluita tulee uudistaa kokonaisuutena lapsen oikeuksia vahvistaen. Hoivaa ja kasvatusta ei voi pienen lapsen elämässä erottaa toisistaan. Päivähoitolain tilalle tarvitaan laki lapsen varhaisesta kasvatuksesta ja hoivasta. Uudistukseen tulee yhdistää vanhempainvapaan pidentäminen, 4–5-vuotiaille tarjotun avoimen leikki- ja kerhotoiminnan lisääminen sekä 1–2 -luokkalaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan vahvistaminen.

Lapsen etua vahvistaisi monimuotoisuutta ja osa-aikaista työssäkäyntiä mahdollistavan sekä – että – ajattelun lisääminen. Nykyiset järjestelyt lähtevät liian jäykästi siitä, että vanhempi on joko töissä tai kotona sataprosenttisesti – välimuotoja ei kannusteta. Muissa pohjoismaissa vanhempien osa-aikatyö on paljon yleisempää kuin meillä. Avoimen päiväkodin ja leikkitoiminnan palveluita on aivan liian vähän. Osa-aikaisen päivähoidon maksut ovat suhteessa korkeat. Pienet koululaiset joutuvat olemaan liikaa yksin.

Vanhemmilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Mitä pienempi lapsi on, sitä parempi hänen on olla kotona tai kodinomaisessa hoidossa. Silti myös kotikasvatus tarvitsee ammattilaisten kumppanuutta ja vertaistukea. Neuvolan perhevalmennusta tulee vahvistaa. Lapsiperheiden kotipalvelu olisi oiva apu vauvaperheelle, kun useita sisarusksia samalla hoidetaan kotona.

Laatu ratkaisee

Päivähoitopaikan turvaamiskeskustelusta pitäisi siirtyä puhumaan varhaisen kasvatuksen ja hoivan laadusta. Vastuu on kunnan ja valtion päättäjillä, päivähoidon ammattilaisilla mutta myös isillä ja äideillä sekä työnantajilla.

Laadun arvioinnissa vanhemmilla mutta myös lapsilla on paljon sanottavaa. Norjassa on päivähoitolakiin lisätty lapselle itselleen oikeus osallistua ja vaikuttaa silloin kun hänen arkeaan arvioi-

daan ja suunnitellaan. Näin pitäisi tehdä meilläkin. Eräistä kunnista on hyviä esimerkkejä lapsen ikätasoon sovitetusta arviointitiedon keruusta. Vanhempien kanssa käytävät säännölliset keskustelut tukevat lapsen mielipiteen välittymistä ja lapsen ymmärretyksi tulemistä.

Harvemmin sanotaan ääneen, että huonolaatuisesta hoivasta voi olla lapselle myös haittaa. Huono yhdistelmä on pienen lapsen pitkä hoitopäivä ahtaissa tiloissa, suuressa ryhmässä ja vaihtuvien hoitajien hoivissa. Tutut hoitajat ja kaverit, pieni ryhmä, sopivan mittainen hoitopäivä, rauhalliset leikkihetket, toimintatuokiot ja ruokailut sekä mukava piha ovat laatua lapsen kannalta. Silloin myös lapsen oma ääni kuuluu.

Ammattilaisia tulee rohkaista ottamaan vanhempien kanssa puheeksi myös kodin hoivaan liittyviä huolia, liittyivät ne sitten pitkään hoitopäivään, vanhempien alkoholinkäyttöön tai kovakouraisiin kasvatukseenmenetelmiin.

Varhaisina vuosina ratkaistaan lapsen elämän eväät pitkälle tulevaisuuteen. Siksi ne ovat niin tärkeitä. ●

Lapsiasiavaltuutettu edistää lapsen etua ja oikeuksia vaikuttamalla päättäjiin, välittämällä heille tietoa lasten mielipiteistä, seuraamalla lasten hyvinvointia ja tiedottamalla lapsen oikeuksista.

Päivähoidon uudistusten lähtökohdaksi lapsen etu

”Täällä on paljon kavereita.”

– tyttö 7 vuotta

”Pelata jalkapalloa kavereitten kanssa tai tota lennättää lentsikkaa. Tykkään olla ulkona.”

– poika 7 vuotta

”No määhän tykkään pelata, leikkiä ja kaikkia.”

– tyttö 5 vuotta

”Arvaa, miks vaihdoin hoitopaikkaa? No siks ku sinne tuli homeongelma. Katoppa ku lapset jäivät lomalle vähäksi aikaa kolmeksi päiväksi ja viikoksi eniten, siks ylleensä jäivät ku saivat tauteja siitä homeesta.”

– tyttö 7 vuotta

”No kun voi kavereiden kanssa leikkiä ulkona.”

– poika 6 vuotta

Sosiaali- ja terveysministeriössä on vireillä päivähoitolain uudistaminen. Lapsiasiavaltuutettu esittää, että uudistus liitetään laajemmin pienten lasten (0–8 vuotta) palveluihin. Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa parannuksia vanhempainvapaisiin sekä lasten päivähoitoa, neuvolaa, varhaiskasvatusta sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa koskeviin palveluihin.

Lähtökohdaksi on lapsen etu ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa määritellyt oikeudet.

Vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvästä elämästä. Julkisen vallan tehtävä on tukea vanhempia.

Lapsella on oikeus

- suojeluun ja turvallisuuteen
- riittävään osuuteen yhteisistä voimavaroista sekä
- osallistumiseen ja vaikuttamiseen itseään koskeviin asioihin kehitystasoaan vastaavalla tavalla.

Varhaista hoivaa ja kasvatusta koskevien lakien uudistusten tulee perustua uusimpaan lapsen varhaisvuosien kehitystä koskevaan tutkimustietoon. Tavoitteena on jokaisen lapsen hyvän elämän tukeminen yhdenvertaisesti.

Vahvuudet ja kehittämiskohteet

”Siitä on niin ko haittaa mulleikki ku äitillä on semmoset työvuorot ja isi tulee vasta viieltä hakkeen... no ku mulla ei oo yhtään kaveria. Kaikkia tullaan neljältä hakeen...”

– tyttö 7 vuotta

”No aamulla tuntuu, että haluttais lähteä äitin mukaan töihin ja sitten kun mää oon unohtanut niin mää oikein ajattelen sitten iltapäivällä taas, että milloinkahan se äiti oikein tulee hakeen.”

– tyttö 7 vuotta

”No on kait se ku on vähän vapaata. Saa olla vähän vapaana. Viis päivää eskaria ja kaks päivää vapaata.”

– poika 6 vuotta

Suomalaisella pienten lasten hoivan ja kasvatuksen kokonaisuudella on monia vahvuuksia, kuten

- lasten yhtäläinen oikeus saada päivähoitopaikka
- hoivan ja kasvatuksen yhdistäminen
- mahdollisuudet alle 3-vuotiaan lapsen hoitoon kotona
- perheiden valinnanvapaus sekä
- lapsen kehityksen kannalta hyvä koulun aloitusikä.

Kehitettävää on

- palveluiden laadun varmistamisessa
- yli 3-vuotiaille tarjotun avoimen kerho- ja leikkitoiminnan lisäämisessä
- osa-aikaisen hoidon mahdollisuuksissa
- erityisopetuksen ja erityisen tuen epätasa-arvoisessa saatavuudessa eri puolilla maata.

Lapsiasiavaltuutetun teesit pienten lasten palveluista

Pienten lasten (0–8 v.) palveluita tulee uudistaa kokonaisuutena lapsen oikeuksia vahvistaen. Hoivaa ja kasvatusta ei voi pienen lapsen elämässä erottaa toisistaan.

1

Laki lasten päivähoidosta on uudistettava laiksi lapsen varhaisesta hoivasta ja kasvatuksesta.

Pienen lapsen elämässä hoiva ja kasvatusta ovat erottamattomia. Lakiin tulee sisältyä myös kotikasvatusta tukeminen, ns. avoimen päivähoito- ja 1–2-luokkalaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäminen.

2

Vanhempainvapaata tulee pidentää vähintään yhteen vuoteen, mutta mieluiten 1,5 vuoteen.

Lapsen ja vanhempien kiintymyssuhdetta tukee pidempi vanhempainvapaata. Sekä äidin että isän osallistumista lapsen hoitoon ja kasvatukseen tulee kannustaa. Syntymän jälkeisestä vanhempainvapaasta osa voisi olla myös vanhempien yhdessä pidettävää. Osa pidemmästä 1/2 vuoden vapaasta voisi olla varattu isän käytettäväksi.

3

Alle 3-vuotiaiden lasten päivähoito on järjestettävä aina kodinomaisesti.

Pienten lasten kotihoitoon tukea tulee korottaa vastaamaan vanhempainrahan vähimmäispäivärahan tasoa. Kodin ulkopuolella ensisijaisena tulee olla perhepäivähoito tai sen luonteiset järjestelyt päiväkodissa. Perhepäivähoidon ohjausta ja koulutusta tulee vahvistaa.

4

Avoimen päiväkodin sekä leikki- ja kerhotoiminnan tarjontaa etenkin 4–5-vuotiaille lapsille tulee lisätä yhteistyössä kunnan muiden toimijoiden kanssa.

Muita toimijoita ovat esimerkiksi seurakunta, järjestöt, musiikkiopisto, taidelaitokset, taiteen perusopetus ja kansalaisopisto. Kerho- ja leikkitoiminnan tulee olla myös pääosin kotona hoidettavien lasten oikeus. Tässä tulee huomioida myös maahanmuuttajalasten ja vanhempien osallistuminen. Esimerkiksi kotona olevan vanhemman kieliopetusta voidaan järjestää samaan yhteyteen.

5

Kunnan perhepalveluiden kokonaisuuden tulee tukea vanhempia ja kotikasvatusta.

Neuvolan perhetyön ja lapsiperheiden kotipalvelun pitää viedä tietoa ja tukea kotiin. Varhaiskasvatusta ja -hoivan palveluiden tulee toimia myös kotona hoidettavien lasten vanhempien kasvatuskumppaneina.

6

Erityisen tuen tarpeet tulee tunnistaa ja tuki tarjota pikaisesti.

Varhaiskasvatusta ja neuvolan tulee kiinteässä yhteistyössä lasten oppimisvaikeuksien ja muun erityisen ja varhaisen tuen tarpeen tunnistamisessa. Erityisen tuen palveluissa tulee turvata lasten yhdenvertaisuus tarvittaessa kuntien yhteistyönä.

7

Perheiden tulee saada kotiapua arjen äkillisiin kriiseihin ja ajoissa muuta tukea mahdollisissa ongelmissa.

Perhepalveluita yhteen kokoavaa perhekeskusajattelua tulee vahvistaa. Monialaiseen yhteistyöhön tarvitaan äitiys-, lasten ja perheneuvola, lastensuojelu, lapsiperheiden kotipalvelu, parisuhde- ja perheneuvonta, psykologi, lastenvalvoja ja terveydenhuolto mukaan lukien suun terveydenhuolto.

8

Huonolaatuisesta kodin ulkopuolisesta hoidosta voi olla lapselle haittaa.

Kodin ulkopuolisen hoivan ja kasvatusta laatu ratkaisee sen vaikutukset lapsen hyvinvointiin. Laatuun vaikuttavat henkilöstön määrä lasta kohti, hoidettavan lapsiryhmän koko, henkilökunnan ammattitaito ja pysyvyys sekä hoitopäivän pituus. Pysyvän ryhmän puuttuminen on lapselle haitallista. Alle 3-vuotiaiden hoidossa tuttu hoitaja ja pieni ryhmä ovat erityisen tärkeitä.

Lisätietoa lapsen oikeuksista ja yksityiskohtaisempi aloite pienten lasten palveluiden kehittämisestä löytyy sivuilta www.lapsiasia.fi.

9

Ryhmäkoosta on annettava kunnille suositukset ja seurattava ryhmäkokojen kehittymistä.

Alle 3-vuotiaille suositeltava ryhmän koko olisi enintään 12 lasta ja yli 3-vuotiaille enintään 21. Alle 1,5-vuotiaiden hoidossa tarvitaan yksi aikuinen jo kahta lasta kohden.

Henkilöstö/lapsi -suhdeluvusta poikkeamisen joustoa on syytä rajata. Jos ryhmässä on erityishuomiota vaativa lapsi, ryhmäkoko tulee pienentää. Perhepäivähoidossa yhdellä hoitajalla saa olla enintään neljä lasta.

10

Lapsen hoitopäivän pituus on saatava pysymään kohtuullisena.

Vanhempien osapäivä- ja osaviikkotyötä tukevan hoitorahan tasoa pitää korottaa. Työelämässä tulee suosia vanhempien osa-aikatyötä. Päivähoidon maksuja tulee uudistaa niin, että jokaisessa kunnassa maksut suhteutetaan nykyistä paremmin käytettyyn hoitoaikaan. 0-maksu tulee säilyttää pienituloisimmilla perheillä.

11

Lapsella ja hänen vanhemmillaan tulee olla oikeus osallistua varhaiskasvatuksen ja hoivan palveluiden paikalliseen suunnitteluun.

Varhaiskasvatuksen ja hoivan palveluiden arjen toiminnan lähtökohtana tulee olla lapsen oikeus tulla nähdyksi, kuulluksi ja ymmärretyksi. Lapsen mielipide on otettava huomioon iän ja kehitystason mukaisesti.

Vanhempien ja päivähoidon tiivis yhteistyö tukee myös lapsen äänen kuulumista. Vanhemmille on annettava tietoa ja ohjausta eri palveluiden käyttöön ja lapsen tarpeiden arviointiin.

12

Lapsella on oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin myös päivähoitossa.

Vähemmistöryhmään ja alkuperäiskansaansa (saamelaiset) kuuluvilla lapsilla tulee olla mahdollisuus tutustua omaan kulttuuriinsa ja kieleensä myös varhaiskasvatuksen ja hoivan palveluissa. Pienille kieliryhmille – romanikieli, inarinsaame, koltansaame – on tarjottava ns. kielipesätoimintaa kielitaidon elvyttämiseksi. Eri vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten kaksikielisyyttä tulee tukea aktiivisesti.

13

Varhaiskasvatuksen tilojen tulee olla turvallisia ja terveellisiä.

Tilojen on oltava lapsiryhmän kokoon nähden riittävät. Turvallisuuteen kuuluu myös suunnitelma ja toimet lasten kiusaamisen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Tilojen tulee olla myös tarpeen mukaan vanhempien vertaisryhmätoiminnan käytössä.

14

Kaikkien lasten osallistumista esiopetukseen tulee edistää.

Esiopetuksen ja peruskoulun alkuopetuksen tulee toimia kiinteässä yhteistyössä niin, että se mahdollistaa joustavan pienten lasten koulun aloituksen.

15

Kunnan velvollisuuksiin kuuluu järjestää 1–2 -luokkalaisten tarvittava hoito.

Kunnan tulee kartoittaa pienten koululaisten – etenkin 1–2 -luokkalaisten – hoitojärjestelyjen tarve ennen ja jälkeen koulupäivän. Tarvittava hoito tai aamu- ja iltapäivätoiminta voidaan järjestää joko perusopetuksen tai päivähoiton palveluiden yhteydessä. Erityisesti on huomioitava työssäkäyvien yksinhuoltajien tarpeet pienten koululaisten päivähoitoon.

16

Laadun arviointi kansallisesti, kuntakohtaisesti ja järjestäjäkohtaisesti.

Varhaiskasvatuksen ja hoivan palveluiden laatua tulee arvioida säännöllisesti ja välittää siitä tietoa vanhemmille. Valtion tulee antaa yhtenäiset kansalliset perusteet toiminnan suunnittelulle paikallisesti. Valtion tehtävä on myös valvoa toiminnan järjestäjiä.

Päivähoidon uudistusten lähtökohdaksi lapsen etu

Sosiaali- ja terveysministeriössä on vireillä päivähoitolain uudistaminen. Lapsiasiavaltuutettu esittää, että uudistus liitetään laajemmin pienten lasten (0–8 vuotta) palveluihin. Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa parannuksia vanhempainvapaisiin sekä lasten päivähoitoa, neuvolaa, varhaiskasvatusta sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa koskeviin palveluihin. Lähtökohdana on lapsen etu ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa määritellyt oikeudet.

Tähän julkaisuun on koottu lapsiasiavaltuutetun linjaukset lasten varhaisten vuosien palveluiden kehittämiseksi.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto

PL 41, 40101 Jyväskylä
puh. (09) 160 73986
faksi (014) 337 4248
lapsiasiavaltuutettu@stm.fi
www.lapsiasia.fi

ISSN 1798-3991 (painettu)
ISSN 1798-4009 (verkkojulkaisu)

ISBN 978-952-00-2876-3 (nid.)
ISBN 978-952-00-2877-0 (PDF)

